

Administrative and legal support of the activity of vocational education institutions in Ukraine

Адміністративно-правове забезпечення діяльності закладів професійно-технічної освіти в Україні

Iryna Ozerna

Key words:

administrative providing, productive studies, productive practice, government order, establishments of vocational education, labor protection.

Ключові слова:

адміністративно-правове забезпечення, виробниче навчання, виробнича практика, державне замовлення, заклади професійно-технічної освіти, охорона праці.

Постановка проблеми. У сучасному динамічному світі успіх як окремих громадян, так і держави загалом залежить також від можливостей отримання якісної освіти, що передбачає активну участь людей у житті суспільства. Рівень освіти є важливим чинником входження людини на ринок праці, формування соціально-економічного статусу. Із зазначеного постає, що фактично кожна людина за своє життя має пройти професійну підготовку в тому чи іншому вигляді, яка уможливіє подальше працевлаштування та зайнятість, особистісний розвиток тощо.

Розбудова нашої держави пов'язана з формуванням нового суспільства, перетворенням усіх суспільних інститутів. Економічні й політичні перетворення в сучасній Україні вимагають від системи професійно-технічної освіти визначення основних напрямів розвитку механізмів адаптації в сучасних соціально-економічних умовах, що дає нове бачення ролі такої освіти в державній політиці. Зростає необхідність її наукового супроводу, конструктивного використання зарубіжного досвіду, урахування загальносвітових тенденцій розвитку економіки та людських ресурсів.

Стан дослідження. Заклади професійно-технічної освіти досить часто ставали предметом наукового дослідження в межах педагогічного спрямування. Водночас адміністративно-правове забезпечення їх діяльності розглядалось окремими науковцями, такими як В.А. Грабовський, Л.І. Коробко, А.В. Мазак, В.І. Пальчикова, Н.С. Ракша, Р.В. Шаповал, В.І. Шилова та інші.

Саме тому **метою статті** є з'ясування змісту та складників адміністративно-правового забезпечення діяльності закладів професійно-технічної освіти з урахуванням відповідного вітчизняного адміністративного законодавства.

Виклад основного матеріалу. Професійно-технічна освіта є невід'ємним складником системи освіти в Україні. Станом на початок 2017 р. в 798 професійно-технічних навчальних закладах навчалися понад 304 тис. учнів, викладали 40 тис. педагогів¹. Наведені цифри свідчать про те, що значна кількість осіб задіяні в професійній освіті, саме тому держава гарантує кожному можливість її отримати, забезпечуючи, зокрема, в адміністративному порядку належну підготовку фахівців відповідними закладами освіти.

Зауважимо, що адміністративно-правове забезпечення діяльності всіх типів професійно-технічних навчальних закладів із боку уповноважених органів публічної адміністрації в загальному підході подібне до відповідного владного впливу щодо закладів загальної середньої освіти. Водночас ключовим компонентом у цьому випадку є саме державне забезпечення здобуття особою професії. Щодо цього в ст. 15 Закону України «Про освіту», ст. ст. 2, 3 Закону України «Про професійно-технічну освіту» зазначено, що професійно-технічна освіта є комплексом педагогічних та організаційно-управлінських заходів, спрямо-

¹ Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників: монографія / за заг. ред. Г.М. Романової. Київ: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. 216 с.

ваних на забезпечення оволодіння особою знань, умінь і навичок в обраній нею галузі професійної діяльності, розвиток компетентності та професіоналізму, виховання загальної й професійної культури².

Специфіка державних стандартів у сфері провадження професійно-технічної освіти полягає в тому, що, крім Державного стандарту професійно-технічної освіти, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 17 серпня 2002 р. № 1135, упроваджено десятки інших державних стандартів із різних професій, яких на сьогодні налічується понад 500 найменувань (згідно з Державним переліком професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 11 вересня 2007 р. № 1117³).

Багато державних стандартів за конкретною професією були оновлені чи вперше затверджені протягом 2014–2015 рр., у тому числі накази Міністерства освіти і науки України (далі – МОН України) від 30 вересня 2014 р. № 1103, № 1104, № 1108, № 1110, № 1112, № 1115; накази МОН України від 24 жовтня 2014 р. № 1201–1229; накази МОН України від 1 грудня 2014 р. № 1412, № 1413; накази МОН України від 16 березня 2015 р. № 292, № 293; накази МОН України від 10 липня 2015 р. № 739–743 тощо⁴.

Заклад професійної освіти створюється відповідно до соціально-економічних потреб держави чи окремого регіону, що визначається Кабінетом Міністрів України, а їх мережа – МОН України за пропозиціями міністерств та інших центральних і місцевих органів виконавчої влади. Засновниками можуть бути центральні й місцеві органи виконавчої влади, підприємства, установи, організації та їх об'єднання незалежно від форм власності й підпорядкування, а також громадяни України.

З метою здійснення освітньої діяльності заклади професійно-технічної освіти зобов'язані отримати ліцензію в порядку, передбаченому Ліцензійними умовами провадження освітньої діяльності закладів освіти, затвердженими Постановою Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2015 р. № 1187⁵. Водночас відповідно до Положення про професійно-технічний навчальний заклад, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 1998 р. № 1240, ці заклади розпочинають діяльність не лише за умови отримання відповідної ліцензії, а й за наявності необхідної матеріально-технічної, навчально-методичної бази та педагогічних кадрів. Вони діють на підставі статуту, розробленого й затвердженого згідно з Положенням про порядок затвердження та погодження статутів вищих та професійно-технічних навчальних закладів у Міністерстві освіти України, затвердженим Наказом МОН України від 27 жовтня 1999 р. № 370.

Важливим є те, що професійна освіта є ступеневою, що визначається у відповідних закладах освіти за певними рівнями кваліфікації та складністю професій. Як зауважує О.Е. Коваленко, саме за таких умов стає можливою підготовка висококваліфікованих працівників, оскільки кожний ступінь навчання має бути теоретично й практично завершеним і підтверджуватись присвоєнням учням робітничої кваліфікації⁶. Положенням про ступеневу професійно-технічну освіту, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 3 червня 1999 р. № 956, визначено, що відповідно до ступенів професійно-технічної освіти встановлюються три атестаційні рівні закладів професійно-технічної освіти.

Громадяни України мають рівні права на здобуття професійно-технічної освіти відповідно до своїх здібностей і нахилів для здобуття професій за освітньо-кваліфікаційними рівнями «кваліфікований робітник» чи «молодший спеціаліст». Згідно з п. п. 3.1–5.7 Типових правил прийому до професійно-технічних навчальних закладів України, затверджених Наказом МОН України від 14 травня 2013 р. № 499, прийом здійснює приймальна комісія на підставі особистої заяви та відповідних доданих документів⁷.

Відповідно до Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах, затвердженого Наказом МОН України від 30 травня 2006 р. № 419, навчальні заняття

² Про професійно-технічну освіту: Закон від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 32. Ст. 215.

³ Про затвердження Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: Постанова від 11 вересня 2007 р. № 1117 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 2007. № 70. Ст. 2656.

⁴ Нормативно-правові акти Міністерства освіти і науки України. URL: <https://ru.osvita.ua/legislation/>.

⁵ Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти: Постанова від 30 грудня 2015 р. № 1187 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 2016. № 7. Ст. 345.

⁶ Коваленко О.Е. Методика професійного навчання: підручник для студентів ВНЗ. Харків: Вид-во НУА, 2005. 360 с.

⁷ Про затвердження Типових правил прийому до професійно-технічних навчальних закладів України: Наказ від 14 травня 2013 р. № 499 / Міністерство освіти і науки України. Офіційний вісник України. 2013. № 42. Ст. 1511.

включають теоретичну та виробничу складові частини. Основними формами теоретичної підготовки є лекції, теоретичні й практичні семінари, лабораторно-практичні заняття тощо; індивідуальне заняття учнів, слухачів; консультації; виконання учнями, слухачами індивідуальних завдань; навчальні екскурсії. Професійно-практична підготовка складається з виробничого навчання, у тому числі уроків виробничого навчання, уроків виробничого навчання на виробництві чи у сфері послуг, а також виробничої та переддипломної практики⁸.

Забезпечення освітнього процесу відповідних закладів освіти здійснюють педагогічні працівники, до яких належать викладачі, вихователі, майстри виробничого навчання, старші майстри, інструктори виробничого навчання, методисти, практичні психологи, соціальні педагоги, керівники та інші працівники. На сьогодні якісний склад закладів професійно-технічної освіти включає викладачів (35% загальної кількості педагогічних працівників), майстрів (46%), інші категорії працівників (19%)⁹. Наведені дані свідчать про те, що фактично половина педагогічних працівників – це особи, які мають професійно-технічні знання й практичні навички. Таким чином, виробниче навчання має першочергове значення в підготовці висококваліфікованих робочих кадрів.

Належна теоретична й професійно-практична підготовка учнів і слухачів є основою майбутньої професії, саме тому уповноважені органи державної влади приділяють цьому питанню значну увагу (зокрема, розробивши Типову базисну структуру навчальних планів підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах, затверджену Наказом МОН України від 13 жовтня 2010 р. № 947). Крім того, основним нормативно-правовим документом, який визначає підстави, порядок та умови проходження виробничого навчання й виробничої практики, є Порядок надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 7 червня 1999 р. № 992¹⁰.

Виробниче навчання та виробнича практика передбачає в більшості випадків використання чи застосування здобувачами освіти низки потенційно небезпечних для життя й здоров'я механізмів, інструментів, приладів тощо. Саме тому надзвичайно важливим завданням уповноважених органів публічної адміністрації є організація належної охорони праці в закладах професійно-технічної освіти. Нормативно-правовий масив у вказаній сфері охоплює закони України «Про охорону праці», «Про забезпечення санітарного та епідемічного благополуччя населення», «Про охорону здоров'я» тощо, нормативно-правові акти МОН України та Державного комітету України по нагляду за охороною праці.

Останнім етапом навчання в закладах професійно-технічної освіти є проходження кваліфікаційної атестації здобувачів освіти відповідно до Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту, затвердженим спільним наказом Міністерства праці та соціальної політики України й МОН України від 31 грудня 1998 р. № 201/469. У результаті успішної здачі державного кваліфікаційного іспиту за рішенням державної кваліфікаційної комісії видаються дипломи державного зразка¹¹.

Обов'язковим складником адміністративно-правового забезпечення діяльності закладів професійної освіти є також здійснення державних замовлень. Базовими нормативно-правовими актами в цій сфері є Порядок формування державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 15 квітня 2013 р. № 306, та Порядок розміщення державного замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів, затверджений Постановою Кабінету Міністрів України від 20 травня 2013 р. № 363.

⁸ Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: Наказ від 30 травня 2006 р. № 419 / Міністерство освіти і науки України. Офіційний вісник України. 2006. № 25. Ст. 1836.

⁹ Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників: монографія / за заг. ред. Г.М. Романової. Київ: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. 216 с.

¹⁰ Про затвердження Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики: Постанова від 7 червня 1999 р. № 992 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 1999. № 23. Ст. 1057.

¹¹ Про Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту: Наказ від 31 грудня 1998 р. № 201/469 / Міністерство праці та соціальної політики України, Міністерство освіти і науки України. Офіційний вісник України. 1999. № 9. Ст. 357.

Конкретні обсяги державного замовлення на підготовку робітничих кадрів для державних потреб та відповідне фінансування щорічно визначаються вищим органом у системі органів виконавчої влади. Так, згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 12 липня 2017 р. № 511 обсяги державного замовлення в 2017 р. передбачають підготовку 29 053 осіб на загальну суму понад 381 млн грн¹².

Після завершення підготовки в закладах професійно-технічної освіти, передбаченої державним замовленням, відбувається працевлаштування відповідно до договорів про надання освітніх послуг. Порядком працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовка яких проводилася за державним замовленням, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 784, визначено, що випускники направляються на роботу до замовників і зобов'язані відпрацювати строк, передбачений багатостороннім договором, проте не менше ніж 2 роки¹³.

Висновки. За результатами проведеного дослідження варто зробити висновок, що адміністративно-правове забезпечення діяльності закладів професійно-технічної освіти спрямоване на створення уповноваженими органами публічної адміністрації належних умов функціонування відповідних закладів освіти з метою формування в здобувачів освіти професійних знань, умінь і навичок, необхідних для виконання певної роботи чи групи робіт в обраній ними галузі професійної діяльності, на розвиток компетентності й професіоналізму, а також забезпечення соціальної, психологічної та професійної адаптації в трудових колективах.

Адміністративно-правове забезпечення діяльності закладів професійно-технічної освіти включає такі напрями:

- а) адміністративно-правове забезпечення загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки здобувачів освіти;
- б) адміністративно-правове забезпечення виробничого навчання й виробничої практики;
- в) адміністративно-правове забезпечення охорони праці під час здійснення освітнього процесу;
- г) адміністративно-правове забезпечення державного замовлення на підготовку робітничих кадрів.

Анотація

У статті розглянуто напрями застосування сукупності адміністративного інструментарію з боку органів публічної влади щодо створення належних умов функціонування закладів професійно-технічної освіти. Проаналізовано вітчизняне адміністративне законодавство у сфері освітньої діяльності, де особлива увага приділена правовим актам Міністерства освіти і науки України. Охарактеризовано адміністративно-правове забезпечення щодо загальнопрофесійної та професійно-теоретичної підготовки здобувачів освіти, виробничого навчання й виробничої практики, охорони праці під час здійснення освітнього процесу, державного замовлення на підготовку робітничих кадрів.

Summary

In the article directions of application of totality of administrative tool are considered from the side of public government bodies in relation to creation of the proper operating of establishments of vocational education conditions. A home administrative legislation is analyzed in the field of educational activity, where the special attention is spared to the legal acts of Ministry of Education and Science of Ukraine. The administrative providing is described in relation to: general professional and professionally-theoretical preparation of bread-winners of education, productive studies and productive practice, labor protection during realization of educational process, government order on preparation of working personals.

¹² Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2017 році: Постанова від 12 липня 2017 р. № 511 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250154826>.

¹³ Про затвердження Порядку працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовка яких проводилася за державним замовленням: Постанова від 27 серпня 2010 р. № 784 / Кабінет Міністрів України. Урядовий кур'єр. 2010. № 175. С. 3.

Використана література:

1. Теорія і практика впровадження інноваційних технологій навчання у професійну підготовку кваліфікованих робітників: монографія / за заг. ред. Г.М. Романової. Київ: ТОВ «НВП Поліграфсервіс», 2014. 216 с.
2. Про професійно-технічну освіту: Закон від 10 лютого 1998 р. № 103/98-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1998. № 32. Ст. 215.
3. Про затвердження Державного переліку професій з підготовки кваліфікованих робітників у професійно-технічних навчальних закладах: Постанова від 11 вересня 2007 р. № 1117 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 2007. № 70. Ст. 2656.
4. Нормативно-правові акти Міністерства освіти і науки України. URL: <https://ru.osvita.ua/legislation/>.
5. Про затвердження Ліцензійних умов провадження освітньої діяльності закладів освіти: Постанова від 30 грудня 2015 р. № 1187 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 2016. № 7. Ст. 345.
6. Коваленко О.Е. Методика професійного навчання: підручник для студентів ВНЗ. Харків: Вид-во НУА, 2005. 360 с.
7. Про затвердження Типових правил прийому до професійно-технічних навчальних закладів України: Наказ від 14 травня 2013 р. № 499 / Міністерство освіти і науки України. Офіційний вісник України. 2013. № 42. Ст. 1511.
8. Про затвердження Положення про організацію навчально-виробничого процесу у професійно-технічних навчальних закладах: Наказ від 30 травня 2006 р. № 419 / Міністерство освіти і науки України. Офіційний вісник України. 2006. № 25. Ст. 1836.
9. Про затвердження Порядку надання робочих місць для проходження учнями, слухачами професійно-технічних навчальних закладів виробничого навчання та виробничої практики: Постанова від 7 червня 1999 р. № 992 / Кабінет Міністрів України. Офіційний вісник України. 1999. № 23. Ст. 1057.
10. Про Положення про порядок кваліфікаційної атестації та присвоєння кваліфікації особам, які здобувають професійно-технічну освіту: Наказ від 31 грудня 1998 р. № 201/469 / Міністерство праці та соціальної політики України, Міністерство освіти і науки України. Офіційний вісник України. 1999. № 9. Ст. 357.
11. Про державне замовлення на підготовку фахівців, наукових, науково-педагогічних та робітничих кадрів, на підвищення кваліфікації та перепідготовку кадрів у 2017 році: Постанова від 12 липня 2017 р. № 511 / Кабінет Міністрів України. URL: <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=250154826>.
12. Про затвердження Порядку працевлаштування випускників професійно-технічних навчальних закладів, підготовка яких проводилася за державним замовленням: Постанова від 27 серпня 2010 р. № 784 / Кабінет Міністрів України. Урядовий кур'єр. 2010. № 175. С. 3.